

Spremljanje razvoja likovne apreciacije pri pouku grafičnega oblikovanja

MARTINA KAČ NEMANIČ

Povzetek Sodobno izobraževanje omogoča razvijanje ustvarjalnega izražanja dijakov, vloga in pomen inovativnih didaktičnih pristopov na razvoj apreciacije kot enakovrednega sestavnega dela umetniških dejavnosti pa pri pouku grafičnega oblikovanja v srednji šoli nista raziskana. V prispevku predstavljamo rezultate raziskave, v kateri nas je zanimal vpliv inovativnega didaktičnega pristopa z vidika razvoja likovnoapreciativnih zmožnosti. Razlike smo spremljali med dijaki 3. letnikov (starost 17–18 let) v slovenskih srednjih šolah. Ugotovili smo statistično pomembne razlike na ravni likovnoapreciativnega razvoja s prednostjo eksperimentalne skupine. Pozitiven učinek inovativnega pristopa na razvoj apreciacije kaže, da je mogoče tudi z manjšimi metodičnimi spremembami bistveno izboljšati razvoj apreciacije pri srednješolcih.

Ključne besede: • grafično oblikovanje • srednja šola • sklop didaktičnih odločitev • likovna apreciacija • razvoj •

NASLOV AVTORICE: mag. Martina Kač Nemanič, Univerza na Primorskem (pridružena članica), Fakulteta za dizajn, Prevale 10, 1236 Trzin, Slovenija, e-pošta: martina.kac.nemanic@gmail.com.

DOI 10.18690/2463-8005.10.2-3.205-236 (2017), UDC: 373.5:655.26

ISSN 1855-4431 tiskana izdaja / 2350-4803 spletna izdaja © Revija za elementarno izobraževanje
Dostopno na: <http://journals.um.si> in <http://rei.pef.um.si>

Monitoring the Development of Art Appreciation in the Teaching of Graphic Design

MARTINA KAČ NEMANIČ

Abstract Contemporary education enables the development of creative expression of students, but the role and importance of innovative didactic approaches in the improvement of art appreciation, as an equally important component of artistic activities in graphic design classes in secondary school, have not been researched so far. In this study, we present the results of a research regarding the influence of an innovative didactic approach from the point of view of improvement of art appreciation abilities. The differences were monitored among the students of the 3rd year (aged 17-18) in Slovenian secondary schools. We found statistically significant differences in the level of art appreciation improvement in favour of the experimental group. The positive effect of the innovative approach to the improvement of art appreciation suggests that even with minor methodical changes the improvement of art appreciation in secondary school students can be significantly increased.

Keywords: • graphic design • secondary school • set of didactic decisions • art appreciation • development •

CORRESPONDENCE ADDRESS: Martina Kač Nemanič, M.S., University of Primorje (Associate member), Faculty of design, Prevale 10, 1236 Trzin, Slovenia, e-mail: martina.kac.nemanic@gmail.com.

DOI 10.18690/2463-8005.10.2-3.205-236 (2017), UDC: 373.5:655.26

ISSN 1855-4431 Print / 2350-4803 On-line © 2017 The Journal of Elementary Education

Available at: <http://journals.um.si> and <http://rei.pef.um.si>

Uvod

Sodobni svetovni trendi v šoli vključujejo didaktične pristope z aktivnim, ustvarjalnim, raznolikim in dinamičnim načinom učenja in poučevanja, ki poleg spodbujanja oblikovalskega izražanja vključuje tudi razvijanje likovnoapreciativnih zmožnosti dijakov. Aktualne zasnove učenja in poučevanja izhajajo iz predpostavke, da kakovostno izobraževanje lahko dosežemo le z vključevanjem produktivnih in apreciativnih umetniških dejavnosti (Duh, 2013). V številnih učnih načrtih je poudarjen pomen apreciacije in likovnega izražanja (Athanasiou in Pavlov, 2014). Kljub temu obstaja neskladnost med kurikulum likovnih umetniških programov in pedagoško prakso; učitelji se osredotočajo predvsem na spodbujanje likovnega ustvarjalnega izražanja in ne na razumevanje in vrednotenje likovne umetnosti (Epstein in Trimis, 2002). Likovno izobraževanje v slovenskem prostoru vključuje predvsem spodbujanje ustvarjalnega izražanja, manj pa spodbujanje razvoja likovne apreciacije (Duh in Bowen, 2014). Obstoječi izobraževalni programi in učni načrti za osnovne šole ne zagotavljajo ustreznih navodil za razvoj apreciativnih zmožnosti, vendar dopuščajo možnosti za načrtovanje razvoja le-teh (Duh in Herzog, 2016); podobno stanje opazimo tudi v srednješolskem programu grafičnega oblikovanja (Učni načrt. Grafično oblikovanje, 2006). »Z implementacijo inovativnih metod dela lahko likovno-apreciativne zmožnosti uspešno razvijamo izven obstoječih slovenskih programov in kurikula« (Duh in Herzog, 2016, str. 36).

Vloga in pomen likovne apreciacije

S terminom likovna apreciacija označujemo procese, ki se odvijajo ob vrednotenju umetniških del. Razvoj apreciacije oz. perceptivnih in receptivnih zmožnosti obsega kompleksnost pojavov pri zaznavanju in sprejemanju likovnega v umetniških delih (Duh, 2004). »Razvijanje likovne apreciacije temelji na razvijanju čim bolj subtilne percepcije umetniškega dela. Učenci se ob tem usposablajo, da umetniško delo vidijo, ga razumejo in v njem uživajo« (Duh in Herzog, 2016, str. 45). Percipirati pomeni, da moramo umetniško delo najprej videti. Arnheim (2000) meni, da je videnje ustvarjalna aktivnost človeške duhovnosti. Zaznavanje na senzorični ravni primerja z razumevanjem na kognitivni ravni. Da bi učenci lahko uživali v umetniških oblikah in se odzvali na predstavljeno vsebino, morajo to najprej opaziti. Mnogi raziskovalci (Chatterjee, 2003; Leder, Belke, Oeberst in Augustin, 2004) menijo, da učenci zaznavajo percepcijske značilnosti v fazi percepcije hitro in samodejno. Duh in Zupančič (2013) navajata, da je treba ustvariti situacijo za odkrivanje in opazovanje, pri čemer naj učitelj zgodnjih faz apreciacije ne vodi s povedanim. Tako pri percepciji umetniških del spodbujamo afektivnost, ki se sproža ob stiku z umetniškim delom, deluje spodbujevalno in usmerja učence od vizualnega doživljanja v vizualno mišljenje. »Recepcija je ustvarjalen proces aktivnega sprejemanja informacij in njihove predelave« (Uhlig, 2004, str. 4). Je notranji odziv na doživeto in sprejeto, kjer se prepletata prav tako kot pri percepciji kognitivna in tudi afektivna komponenta. Likovnemu mišljenju, ki ga Butina (1997) označuje kot posebno obliko produktivnega mišljenja, sledi likovni doživljaj. Proces recepcije umetniških del kot sestavine apreciativnih sposobnosti predpostavlja postopno vključevanje zavestnih in racionalnih komponent brez opuščanja emocionalnih in

spontanih, saj se na enak način razvija tudi proces likovne apreciacije (Duh, 2004). »Tudi proces recepcije umetniških del kot sestavine apreciativnih sposobnosti ima ustvarjalen značaj« (prav tam, str. 45).

Spodbujanje razvoja apreciacije v šoli

Pri vseh starostnih skupinah in likovnih disciplinah je prisotna spodbuda za umetniško izražanje, medtem ko je razvijanju likovne apreciacije namenjeno manj pozornosti (Duh, Zupančič in Čagran, 2014; Duh in Bowen, 2014; Duh in Herzog, 2016). Prav tako bi bilo treba sistematično poučevanje apreciacije izvajati v celotnem izobraževalnem sistemu in na vseh stopnjah izobraževanja (Duh in Herzog, 2015). Nekateri raziskovalci menijo, da je izvajanje učnega načrta v veliki meri pogojeno z ravni učiteljevega znanja in odnosom do vloge likovne umetnosti v šolskem kurikulumu (Bain, Newton, Kuster in Milbrandt, 2010; Oreck, 2004). Ishikawa (2008, str. 1) meni, da učitelji ne razvijajo likovne apreciacije v zadostni meri, ker »niso seznanjeni z umetnostno zgodovino in ne vedo, kako poučevati likovno apreciacijo«. Pomemben vidik vloge učitelja kot usmerjevalca in spodbujevalca likovnega mišljenja v procesu apreciacije učencev definirata Duh in Herzogova (2015, str. 3): »Subtilnejšo apreciacijo lahko dosežemo s sistematičnim usmerjanjem pozornosti učencev na konkretne elemente in strukture umetniškega dela, kar sproži bolj subtilne emocionalne reakcije in temu primerljivo ustrezna doživetja.« Cilj razvijanja likovne apreciacije ni zapomnitev podatkov, ampak prepoznavanje kompleksnih povezav na nekaj vzorčnih delih, pri katerih so posamezne komponente tako medsebojno povezane, da jih učenci hitro prepoznajo (Schütz, 2002).

Metodični postopki pri pouku grafičnega oblikovanja in njihov vpliv na razvijanje apreciacije

Kakovostno, celovito izobraževanje in subtilen razvoj apreciacije sta v veliki meri odvisna od učiteljeve izbire učnih metod, oblik dela in didaktične komunikacije, s katerimi vpliva na dejavnost učencev, motivacijo in učenje. Z uporabo sodobnih učnih metod prilagajamo proces poučevanja in učenja potrebam in razvojnim možnostim posameznega učenca ter spodbujamo radovednost in intrinzično motivacijo. Bertscheit (2001) navedena dejavnika navaja kot temeljna cilja izobraževanja pri razvoju apreciacije. S tem dijaki npr. na začetku ure pri opazovanju umetniških del in zaključnem delu pri vrednotenju izdelkov dijakov ne samo pasivno opazujejo umetniška dela, ampak jih zaradi lastnih notranjih vzgibov tudi z različnimi načini učenja globlje, kompleksneje razumejo in tako tudi uživajo v procesu apreciacije.

Karlavaris (1987, 1991) poleg splošnih metod navaja tudi specifične učne metode pri pouku likovne vzgoje, ki jih lahko uporabimo s prilagoditvijo metodičnim posebnostim in karakteristikam predmeta grafično oblikovanje. Duh (2004, str. 74) meni, da je za dosego »aktivnega ustvarjalnega dela v pedagoško prakso poleg splošnih metod dela smiselno vključiti tudi nekatere specifične metode dela«. Mnogi avtorji (Duh, 2004; Herzog, 2013; Zupančič, 2008), ki so raziskovali problematiko in učinkovitost specifičnih metod, so ugotovili, da so specifične metode pomembne pri doseganju vzgojno-izobraževalnih ciljev pri likovni vzgoji. Npr. z uporabo metode estetskega

transfera učenci ob apreciaciji umetniških del in likovnostvarjalni praksi pridobijo novo estetsko izkušnjo (Duh in Zupančič, 2013). Možnosti uporabe kombiniranja ter raznovrstnost učnih metod in oblik prav tako prispeva k dinamičnosti učnega procesa, njegovi zanimivosti, prilagajanju različnim načinom učenja učencev ter upoštevanju njihovih individualnih potreb (Blažič, 2003; Lamagna in Selim, 2005; Strmčnik, 2001). »Dinamično menjavanje in prepletanje posameznih učnih metod spodbuja učence k vizualizaciji kriterijev vrednotenja in k pogovoru o kriterijih ter njihovi primerjavi z razstavljenimi likovnimi deli« (Duh, 2004, str. 193).

Izjemnega pomena pri snovanju sodobnega pouka je tudi kakovosten razvoj interakcijsko-komunikacijske dejavnosti med učiteljem in učencem (Littlejohn in Foss, 2007). Iskrenost, skladnost in simetričnost didaktične komunikacije pripomorejo k ustvarjanju sproščenega vzdušja in k aktivnemu vrednotenju lastnih likovnih prizadevanj (Duh, 2004). »Ker je interakcija osebna in različna od učenca do učenca, je potrebno v razredu vzpostaviti primerne pogoje, v katerih bodo učenci lahko brez strahu izrazili svoja osebna mnenja, ki so pri vsakem učencu, zaradi njegove lastne perspektive in asociacij, drugačna« (prav tam, str. 47). Učitelj mora dopuščati možnosti za različne interpretacije umetniških del ter obenem ustvariti ustrezno atmosfero, ki spodbudno vpliva tako na razvoj apreciacije kot na ustvarjalno izražanje dijakov.

Empirična raziskava

Definiranje raziskovalnega problema in kratka predstavitev vsebine sklopa didaktičnih odločitev v pedagoškem eksperimentu

Z raziskavo smo se osredotočili na spremljanje vpliva inovativnega didaktičnega pristopa na razvoj apreciacije (percepcije, recepcije, znanja) pri dijakih 3. letnikov (starost 17–18 let) v slovenskih srednjih šolah. Izhajali smo iz predpostavke, da so apreciativne zmožnosti del širših sposobnosti dijakov (dane vsakemu, vendar ne v enaki meri) in da je na njihov razvoj mogoče vplivati z izbiro ustreznih metodičnih postopkov.

Inovativni pristop je vseboval sklop didaktičnih odločitev, ki so predstavljale manjše spremembe v obstoječem programu, s čimer nismo posegali v vsebinski del programa. Vsebuje preplet, dinamičnost metod in oblik dela, izbiro ustreznih oblik (npr. individualno, skupinsko), raznolikost metod dela (npr. uvajanje specifičnih metod dela) in ustrezne didaktične komunikacije (npr. iskrenost, skladnost in simetričnost didaktične komunikacije).

Namen in cilji

Namen empirične raziskave je spremljanje razvoja apreciativnih zmožnosti dijakov 3. letnikov slovenskih srednjih šol. Raziskovali smo:

- razlike v razvoju apreciacije (percepcije, recepcije in znanja) med eksperimentalno skupino z inovativnim načinom učenja in poučevanja ter skupino z ustaljenim načinom učenja in poučevanja;

- spremembe v razvoju apreciacije (percepcije, recepcije in znanja) pred uvedbo in po uvedbi eksperimentalnega načina učenja in poučevanja znotraj skupin.

Cilj raziskave je eksperimentalno merjenje vpliva inovativnega pristopa na razvoj likovne apreciacije pri pouku grafičnega oblikovanja pri srednješolcih.

Raziskovalne hipoteze

H1: Dijaki v eksperimentalni skupini bodo v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem dosegli višjo raven skupnih apreciativnih zmožnosti.

H1.1: Dijaki v eksperimentalni skupini bodo v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem dosegli višjo raven skupnih perceptivnih zmožnosti.

H1.2: Dijaki v eksperimentalni skupini bodo v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem dosegli višjo raven skupnih receptivnih zmožnosti.

H2: Dijaki v kontrolni skupini bodo v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem dosegli višjo raven skupnih apreciativnih zmožnosti.

H2.1: Dijaki v kontrolni skupini bodo v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem dosegli višjo raven skupnih perceptivnih zmožnosti.

H2.2: Dijaki v kontrolni skupini bodo v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem dosegli višjo raven skupnih receptivnih zmožnosti.

H3: Dijaki eksperimentalne skupine bodo glede na dijake kontrolne skupine pokazali višjo raven skupnih apreciativnih zmožnosti.

H3.1: Dijaki eksperimentalne skupine bodo glede na dijake kontrolne skupine pokazali višjo raven skupnih perceptivnih zmožnosti.

H3.2: Dijaki eksperimentalne skupine bodo glede na dijake kontrolne skupine pokazali višjo raven skupnih receptivnih zmožnosti.

Metodologija

Raziskovalna metoda

V raziskavi smo uporabili eksperimentalno metodo tradicionalnega empirično-analitičnega pedagoškega raziskovanja.

Raziskovalni vzorec

Za pridobitev odgovorov na zastavljena vprašanja smo vključili 73 naključno izbranih dijakov 3. letnikov (17–18 let) iz treh srednjih šol v osrednjeslovenski, podravski in pomurski regiji. Vzorec predstavlja 23 fantov (31,5 %) in 50 deklet (68,5 %). V raziskavo je bilo vključenih 32 (43,8 %) dijakov (v nadaljevanju poimenovanje dijak uporabljamo ne glede na spol, torej skupaj za fante in dekleta) iz ljubljanske, 23 dijakov (31,5 %) iz mariborske in 18 dijakov (24,7 %) iz murskosoboške srednje šole. Bilo je 38 dijakov eksperimentalne (52,1 %) in 35 dijakov kontrolne skupine (47,9 %).

Preglednica 1: Demografski podatki

	KS N (%) n = 35	ES N (%) n = 38	χ^2	p
Kraj				
Ljubljana	16 (21,9 %)	16 (21,9 %)	0,268	0,874
Maribor	10 (13,7 %)	13 (17,8 %)		
Murska Sobota	9 (12,3 %)	9 (12,3 %)		
Spol				
Moški	8 (11,0 %)	15 (20,5 %)	2,331	0,127
Ženske	27 (37,0 %)	23 (31,5 %)		

Potek raziskave in instrumentarij

V začetnem stanju smo pridobili podatke od dijakov s testiranjem, in sicer s preizkusom AP (2011) v eksperimentalni in kontrolni skupini. Sledilo je obdobje izvajanja eksperimentalnega dela – pouk z inovativnim didaktičnim pristopom je potekal v eksperimentalni skupini, pouk na tradicionalen način pa v kontrolni skupini. Program je potekal od oktobra 2015 do marca 2016 v okviru rednega pouka pri predmetu grafično oblikovanje v srednjih šolah v Ljubljani, Mariboru in Murski Soboti. V razredih pri eksperimentalni skupini je učno delo potekalo v običajnih pogojih dela v obsegu 14 didaktičnih enot, ki pa se je ves čas povezovalo in prepletalo z uvedbo sklopa inovativnih didaktičnih odločitev. Po zaključenem eksperimentu smo ponovno preverili raven likovnih zmožnosti s testiranjem, in sicer s preizkusom AP v eksperimentalni in kontrolni skupini. Preizkus AP (2011) je v številnih raziskavah (Berce Golob, 1990; Duh, 2004; Duh idr., 2014; Duh in Bowen, 2014; Karlavaris in Kraguljac, 1970; Duh in Matrić, 2015) pokazal ustrezne merske značilnosti (veljavnost, zanesljivost, objektivnost, občutljivost). Ustreznost z vidika zanesljivosti smo potrdili z uporabo v tej študiji, kjer je Cronbachov koeficient alfa zanesljivosti (α) za skupni rezultat 0,831.

Preglednica 2: Predstavitev preizkusa AP

Naloge	Vprašanja	Likovnoapreciativne zmožnosti
Percepcija 1	Kateri je najpomembnejši predmet na sliki?	Zaznavanje bistva umetniškega sporočila
Percepcija 2	Kateri dvojici barv sta najpogostejši na sliki?	Občutljivost o količini barve
Percepcija 3	V katerem delu slike so barve najmočnejše?	Občutljivost o intenzivnosti barv
Percepcija 4	Ali bi na sliki kaj dodal(a)? Kje?	Poznavanje likovnega jezika
Recepcija 5	Kaj je na sliki najbolj pritegnilo tvojo pozornost, zakaj?	Občutljivost o intenzivnosti barv
Recepcija 6	Lepota in svežina cvetja na sliki dajeta vtis ...	Razumevanje slike kot večnega dela
Recepcija 7	Kako bi se počutil v sobi z vazo?	Razumevanje celovitega vtisa o umetnini
Znanje 8	Katera so osnovna izrazila na sliki?	Poznavanje osnov likovne teorije

Preizkus AP je sestavljen iz osmih vprašanj – sedem zaprtega tipa (več odgovorov) in eno odprtega tipa. Vsa vprašanja se nanašajo na sliko Paula Cezanna Modra vaza (olje na platnu 52×63 cm, Musee d'Orsay, Pariz). V prvem sklopu vprašanj (1–4) smo spremljali perceptivne sposobnosti dijakov, v drugem sklopu (5–7) pa receptivne sposobnosti dijakov. Dijaki so pri posameznih vprašanjih lahko dosegli 2, 3 ali 4 točke, skupaj 26 točk.

Raziskovalna metoda in obdelava podatkov

V raziskavi smo uporabili eksperimentalno metodo empirično-analitičnega pedagoškega raziskovanja. Normalnost porazdelitve rezultatov za vsako izmed dimenzij smo preverjali s Shapiro-Wilkovim testom. Rezultat analize je pokazal, da porazdelitev rezultatov pedagoškega eksperimenta za posamezne in skupne vrednosti glede na skupini ni normalna, saj je izračunana vrednost statistične pomembnosti nižja od omejitve $p < 0,05$. Razlike rezultatov posameznih nalog in skupne vrednosti med kontrolno in eksperimentalno skupino smo zato preizkušali z Mann-Whitneyjevim U-preizkusom za neodvisne vzorce, razlike ravni apreciacije (percepcije, recepcije in znanja) znotraj posamezne skupine pa z Wilcoxonovim preizkusom za odvisne vzorce. Podatke smo obdelali z računalniškim programom za statistično obdelavo podatkov, SPSS.

Rezultati in interpretacija

Rezultate smo analizirali glede na posamezne naloge (percepcija, recepcija, znanje) in skupne rezultate sklopov (percepcije, recepcije, apreciacije) testa AP.

Preglednica 3: Spremembe v razvoju nivoja percepcije, recepcije in znanja v eksperimentalni skupini

Eksperimentalna skupina				
Naloge	PredM $\pm$ SN	PoM $\pm$ SN	Z	p
Percepcija 1	1,05 $\pm$ 0,517	2,65 $\pm$ 0,814	-5,25	0,000
Percepcija 2	1,07 $\pm$ 0,427	2,00 $\pm$ 0,000	-5,59	0,000
Percepcija 3	3,28 $\pm$ 1,412	4,00 $\pm$ 0,000	-2,59	0,000
Percepcija 4	1,26 $\pm$ 0,977	3,31 $\pm$ 0,774	-5,05	0,000
Recepcija 5	2,78 $\pm$ 1,757	4,55 $\pm$ 1,031	-4,04	0,000
Recepcija 6	0,15 $\pm$ 0,678	2,68 $\pm$ 0,933	-5,65	0,000
Recepcija 7	1,23 $\pm$ 1,459	2,84 $\pm$ 0,546	-4,43	0,000
Znanje 8	0,23 $\pm$ 0,819	2,68 $\pm$ 0,933	-5,56	0,000
Skupaj				
Percepcija	6,68 $\pm$ 1,526	11,97 $\pm$ 1,126	-5,39	0,000
Recepcija	4,42 $\pm$ 2,766	12,763 $\pm$ 2,247	-5,27	0,000
Apresiasija	11,10 $\pm$ 2,984	24,73 $\pm$ 2,708	-5,38	0,000

Pri spremljanju rezultatov znotraj eksperimentalne skupine z inovativnim pristopom smo pri vseh osmih nalogah ugotovili bistven napredek v razvoju percepcije, recepcije in apreciacije v končnem stanju ($p < 0,05$, preglednica 3). Dijaki eksperimentalne skupine so torej po zaključenem eksperimentalnem programu razvili bolj kompleksno, subtilno zaznavanje likovnega dela; tudi občutljivo ponotranjenje in ubesedenje likovnega dela

pri vseh posameznih nalogah ter tudi pri razvoju skupnih perceptivnih, receptivnih in apreciativnih zmožnosti. S tem smo potrdili hipoteze H1, H1.1 in H1.2.

Preglednica 4: Spremembe v razvoju nivoja percepcije, recepcije in znanja v kontrolni skupini

Kontrolna skupina				
Naloge	PredM $\pm$ SN	PoM $\pm$ SN	Z	p
Percepcija 1	1,05 $\pm$ 0,539	1,74 $\pm$ 0,980	-2,91	0,004
Percepcija 2	1,00 $\pm$ 0,343	1,20 $\pm$ 0,513	-2,33	0,200
Percepcija 3	3,34 $\pm$ 1,349	3,54 $\pm$ 1,146	-0,66	0,509
Percepcija 4	1,08 $\pm$ 1,101	2,57 $\pm$ 1,289	-4,15	0,000
Recepcija 5	2,77 $\pm$ 1,848	3,60 $\pm$ 0,603	-2,01	0,040
Recepcija 6	0,34 $\pm$ 0,968	0,34 $\pm$ 0,968	0,00	1,000
Recepcija 7	0,88 $\pm$ 0,885	1,05 $\pm$ 0,539	-1,74	0,862
Znanje 8	1,62 $\pm$ 1,516	0,34 $\pm$ 0,968	-3,27	0,001
Skupaj				
Percepcija	6,48 $\pm$ 1,651	9,05 $\pm$ 1,714	-4,11	0,000
Recepcija	5,62 $\pm$ 3,236	5,34 $\pm$ 1,679	-4,55	0,649
Apreciacija	12,11 $\pm$ 3,676	14,400 $\pm$ 2,212	-2,71	0,007

V skupini z običajnim načinom dela so dijaki ob zaključku na vprašanji s področja percepcije »Kateri je najpomembnejši predmet na sliki?« (percepcija 1) in »Ali bi na sliki kaj dodal(a)? Kaj in kje?« (percepcija 4) v primerjavi z odgovori na začetku uspešneje zaznali bistvo umetniškega sporočila in likovne elemente. Pri sklopu vprašanj s področja recepcije, pri katerih smo preverjali razumevanje celovitosti umetniškega dela v povezavi z emocijami dijakov, so dijaki dosegli višjo raven recepcije pri ponotranjenju in ubesedenju likovnega dela pri vprašanju »Kaj je na sliki najbolj pritegnilo tvojo pozornost in zakaj?« (recepcija 5). Glede na nižjo zahtevnostno raven nalog o prepoznavanju osnovnih likovnih elementov in struktur glede na intelektualni, emocionalni in socialni razvoj dijakov je napredek pričakovan, čeprav dijaki niso bili vključeni v eksperimentalni program. Preseneča pa npr. padec ravni pri vprašanju iz sklopa znanje »Katera so osnovna likovna izrazila na sliki?« (znanje 8). Dijaki skupine z običajnim pristopom učenja in poučevanja niso bili aktivno vključeni v sosledje faz apreciacije, kar lahko vodi v kratkotrajno, površinsko usvajanje znanja.

Pri spremljanju razvoja apreciacije znotraj kontrolne skupine rezultati kažejo statistično pomemben napredek skupnih vrednosti percepcije in apreciacije ($p = 0,000$) v končnem stanju. S tem smo potrdili hipotezi H2 in H2.1. To potrjuje že omenjene statistično pomembne dosežke pri posameznih nalogah; napredek skupnih vrednosti percepcije in apreciacije je glede na nižjo raven zahtevnosti nalog pričakovan.

Pri spremljanju skupnih receptivnih zmožnosti pa smo ugotovili statistično pomembno razliko ($p = 0,000$) pri eksperimentalni skupini, ne pa pri kontrolni skupini ($p = 0,649$). Hipoteze H2.2 za skupne rezultate recepcije v kontrolni skupini torej ne moremo potrditi. Dijaki v kontrolni skupini namreč niso dosegli višje ravni recepcije v končnem stanju v primerjavi z začetnim stanjem. Dopuščamo možnost razlage, da učitelji v kontrolni skupini postopkov apreciacije niso večji (preglednica 4).

Preglednica 5: Preizkus Mann-Whitneyjevega U-preizkusa med skupinama

	Začetno stanje		Končno stanje	
	P	Z	p	Z
Percepcija 1	0,000	1,000	-3,943	0,000
Percepcija 2	-0,879	0,379	-6,530	0,000
Percepcija 3	-0,149	0,882	-2,397	0,017
Percepcija 4	-0,841	0,400	-2,482	0,013
Recepcija 5	-0,039	0,969	-5,491	0,000
Recepcija 6	-0,952	0,341	-6,622	0,000
Recepcija 7	-1,115	0,265	-5,540	0,004
Znanje 8	-4,286	0,000	-6,622	0,000
Skupaj				
Percepcija	-0,541	0,589	-6,367	0,000
Recepcija	-1,423	0,155	-7,100	0,000
Apresiasija	-1,110	0,267	-7,120	0,000

Pri spremljanju razlik med skupinama v začetnem stanju so bili dijaki dokaj izenačeni na ravni percepcije, recepcije in znanja v posameznih vprašanjih; ni statistično pomembnih razlik, razen pri vprašanju »Katera so osnovna likovna izrazila na sliki?« (znanje 8). Dijaki v kontrolni skupini so dosegli višjo raven znanja v primerjavi z dijaki eksperimentalne skupine na začetku, ki pa, gledano v celoti, pomeni manjšo spremembo v napredku znanja.

V končnem stanju pri skupini z inovativnim pristopom ugotavljamo statistično pomembne razlike ($p = 0,000$) tudi pri skupnih vrednostih percepcije, recepcije in apreciacije. S tem smo potrdili hipoteze H3, H3.1 in H3.2 (preglednica 5). Z vključitvijo usmeritev sodobnega načina izobraževanja, ki poudarja aktiven način učenja in poučevanja, smo v inovativnem pristopu dokazali pozitiven vpliv na razvoj apreciacije z ustrezno vključitvijo specifičnih metod dela (Duh, 2004; Karlavaris, 1987, 1991), raznolikosti učnih metod (Meyer, 2005) ter pomena ustrezne didaktične komunikacije (Littlejohn in Foss, 2007; Duh, 2004). Na osnovi ugotovitev raziskovalcev razvoja apreciacije (Berce Golob, 1990; Duh, 2004; Duh, Čagran in Huzjak, 2012; Duh idr., 2014; Karlavaris in Kraguljac, 1970) smo potrdili ustreznost zasnove inovativnega didaktičnega pristopa oz. ustreznosti prevajanja, prilagoditve metod, oblik dela ter uporabe didaktične komunikacije za specifično področje grafičnega oblikovanja v srednji šoli.

Sklepne misli

Eksperimentalna empirično-analitična raziskava je bila izvedena med dijaki 3. letnikov, starimi 17–18 let, slovenskih srednjih šol pri pouku grafičnega oblikovanja na neslučajnostnem vzorcu ($n = 73$). Raziskali smo vpliv inovativnega didaktičnega pristopa na razvoj apreciativnih zmožnosti (percepcije, recepcije in znanja).

Pri spremljanju razvoja apreciacije znotraj posamezne skupine so dijaki eksperimentalne skupine po zaključenem eksperimentu dosegli višjo raven apreciacije pri vseh posameznih nalogah. Nasprotno pa dijaki v običajnem programu niso bili tako uspešni v zaključku; npr. pri nalogi s področja znanja so v končnem stanju dosegli nižje rezultate v primerjavi z začetnim stanjem. Primanjkljaj domiselne in raznovrstne uporabe didaktičnih odločitev lahko negativno vpliva na razvoj apreciacije; to vodi k slabši pozornosti dijakov in tudi kratkotrajnosti in površinskosti usvajanja znanja.

Pri spremljanju razvoja apreciacije znotraj posamezne skupine v eksperimentalni skupini rezultati kažejo statistično pomemben napredek skupnih vrednosti percepcije, recepcije in apreciacije v končnem stanju. S tem smo potrdili hipoteze H1, H1.1 in H1.2. Pri spremljanju razvoja skupnih vrednosti percepcije in apreciacije pa smo ugotovili statistično pomembno razliko pri kontrolni skupini; hipotezi H2 in H2.1 sta torej potrjeni. Hipoteze H2.2, da bodo dijaki v kontrolni skupini dosegli višjo raven recepcije v končnem stanju v primerjavi z začetnim, nismo potrdili. Razvoj subtilnosti percepcije, ki lahko vodi h kakovostnemu sprejemanju umetnine, kjer se čustvene in spontane komponente postopoma pridružijo zavestnim in racionalnim komponentam, zahteva izbiro metodičnih značilnosti, ki učitelja postavlja predvsem v vlogo povezovalca, nevsiljivo vodi dijakke skozi proces apreciacije in usmerja njihovo pozornost na likovne elemente. »Pozornost dijakov je treba usmeriti na konkretne elemente in strukture umetniškega dela. Nekatere plasti likovnega dela je mogoče dijakom približati lažje, druge težje, nekatere prej in druge kasneje, vsekakor pa ne istočasno.« (Duh, 2014, str. 72.) »Z uporabo metode estetskega transfera dijakki ob apreciaciji umetniških del in likovnoustvarjalno prakso pridejo do individualnih likovnih reinterpretacij obravnavanih umetniških del« (Duh, 2015). Dijaki in učitelji morajo za dosego ravni razvoja kompleksnejšega, izrazitejšega, subtilnega zaznavanja likovnega dela, kot tudi občutljivega ponotranjenja in ubesedenja likovnega dela upoštevati tudi sosledje faz apreciacije, primerne razvojni stopnji dijakov.

Pri spremljanju razlik med skupinama v začetnem stanju sta skupini dokaj usklajeni na ravni percepcije, recepcije in znanja pri posameznih nalogah, razen pri nalogi o poznavanju osnovnih likovnih izrazil. Dijaki v kontrolni skupini so pokazali višjo raven znanja v primerjavi z dijakki eksperimentalne skupine na začetku, ki pa, gledano v celoti, pomeni manjšo spremembo v napredku znanja. V končnem stanju ugotavljamo statistično pomembne razlike pri skupnih vrednostih percepcije, recepcije in apreciacije s prednostjo eksperimentalne skupine. Potrdili smo torej hipoteze H3, H3.1 in H3.2. Ob ustvarjalni, odprti komunikaciji, ki je ciljna, neposredna, jasna, odgovorna, pozitivna, iskrena, pozorna in sodelovalna, dijakki lahko uživajo v procesu opazovanja in sprejemanja umetniških del kot sestavnega dela učnega procesa. Seznanjenost z merili vrednotenja jim omogoča lažje razvijanje sposobnosti vrednotenja in kritičnosti. Iskrenost, skladnost in simetričnost didaktične komunikacije pripomore k ustvarjanju sproščenega zdušja in aktivnemu vrednotenju lastnih likovnih prizadevanj (Duh, 2004). S tem so zagotovljene možnosti za različne interpretacije umetniških del in tudi spodbudna atmosfera, ki pozitivno vpliva tako na razvoj apreciacije kot na ustvarjalno izražanje dijakov. Spodbujanje intrinzične motivacije pri opazovanju umetniških del je učiteljem izziv, da s

sodobnimi načini učenja in poučevanja dijaki aktivneje opazujejo umetniška dela pri pouku in tudi lastna ustvarjalna dela.

Kakovostno umetniško izobraževanje je torej mogoče doseči le z implementacijo tako produktivnih kot receptivnih umetniških dejavnosti (Duh, 2013). Za doseg te ciljev pa je nedvomno ključnega pomena tudi izbira ustreznih metodičnih postopkov. Rezultati raziskave kažejo, da se v slovenskih srednjih šolah ne posveča dovolj pozornosti spodbujanju razvoja likovne apreciacije z ustreznimi didaktičnimi pristopi, kar potrjujejo tudi raziskave na osnovnošolski ravni (Duh in Herzog, 2016). Kljub temu pa ugotavljamo, da lahko tudi z uvedbo manjših didaktičnih sprememb v uporabi in razmerju splošnih in specifičnih metod dela, oblik ter ustrezni didaktični komunikaciji dosežemo bistven napredek v razvoju opazovanja, zaznavanja, sprejemanja in ponotranjenja umetniških del. Izziv za učitelje je, da v skladu s sodobnimi smernicami izobraževanja izpopolnijo obstoječ pristop učenja in poučevanja v drugačen, individualno zasnovan in obenem celovit didaktičen pristop, ki vključuje tako ustvarjalno izražanje kot razvijanje likovne apreciacije.

Summary

The challenge in art education today is to create interesting, dynamic, creative and diverse lessons, which enable, in addition to creative expression, also full, comprehensive observation, perception, acceptance and internationalisation of works of art. Modern ideas of researchers arise from the assumption that quality education can be achieved only by equally introducing and integrating productive and art appreciation activities (Duh, 2013). A number of studies have been carried out in the field of art didactics in basic and in secondary schools in Slovenia regarding the improvement of appreciation and its characteristics (Duh, 2014; Duh, Zupančič, Čagran, 2014; Duh and Bowen, 2014; Duh and Herzog, 2016; Duh and Kljajič, 2013; Duh and Zupančič, 2013), but at the secondary school level the influence of the choice of didactic features on the improvement of appreciation has not been researched so far. By analysing the role and significance of art appreciation, the motivation for improvement at school and the importance of different approaches to studying and teaching in graphic design classes at secondary school, we wanted to explore the factors of influence for the improvement of art appreciation. We analysed the possibilities of adaptation, translation of methods, forms and didactic communication, and checked the appropriateness of didactic features concept that has positive effects on the improvement of art appreciation in the field of graphic design in secondary school. In this study, we researched the effects of an innovative didactic approach in terms of the improvement of art appreciation abilities among students of the 3rd year (aged 17-18) in graphic design classes at Slovenian secondary schools. An innovative approach to studying and teaching was based on a set of didactic decisions: the use and proportion of general and specific methods of work, forms and appropriate didactic communication. The differences were monitored from the point of view of the progress of art appreciation in individual tasks (perception, reception, and knowledge) and the set of all values (perception, reception, appreciation), both between groups and within a group with an experimental programme and a traditional programme before and after the experiment was launched. Differences in the results

between the groups were tested with the Mann Whitney U-test for independent samples, and differences in the progress of appreciation within each group with Wilcoxon's test for dependent samples. We found statistically significant differences between the groups at the level of the total results in art appreciation improvement (perception, reception, appreciation) in the group with the innovative studying and teaching approach. Furthermore, in monitoring the total receptive ability within individual groups, statistically significant progress was found in the experimental group, but not in the control group. We also found that the total perception abilities in both the experimental and the control group in the initial phase were higher than the receptive ability. It corresponds with the findings of the research in basic schools (Duh, 2004, Duh and Bowen, 2014; Duh, Čagran and Huzjak, 2011; Duh, Zupančič, and Čagran, 2012) that perception abilities are better developed compared with the receptive abilities and that the total level of appreciation is fairly average. The positive effect of the innovative approach of studying and teaching on the improvement of art appreciation shows that the implementation of minor changes in methodical procedures can also significantly increase the improvement of appreciation in secondary school students. Based on the research results, we conclude that in Slovenia not enough attention is paid to the improvement of art appreciation in secondary schools. The task of teachers is to upgrade, in accordance with teaching guidelines, the existing approaches to studying and teaching to an individually designed, comprehensive approach that introduces and integrates both creative expression and the improvement of art appreciation.

References:

- AP-test. (2011). Pridobljeno s http://www.pfmb.uni-mb.si/index.php?page_id=105&profesor_id=13
- Arnheim, R. (2000). *Kunst und Sehen. Eine Psychologie des schöpferischen Auges*. Berlin, New York: De Gruyter. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1515/9783110822397>
- Arts Education. (1996). *A Bibliography for the Secondary Level. Instructional Resources Unit; Curriculum and Instruction Branch*; Saskatchewan Education (Update 2). Pridobljeno s <http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/artsed/visart102030/vavwaw.html>
- Athanasiou G. in Pavlov V. (2014). An Interdisciplinary Approach for Understanding Artworks: The Role of Music in Visual Arts Education. *International Journal of Education & the Arts*, 15 (11), 1–24.
- Bain, C., Newton, C., Kuster, D. in Milbrandt, M. (2010). How do novice teachers define and implement meaningful curriculum? *Studies in Art Education*, 51 (3), 233–247.
- Berce Golob, H. (1990). *Metode likovno vzgojnega dela v osnovni šoli na področju slikarstva* (nepublicirana doktorska disertacija). Ljubljana: ALU.
- Bertscheit, R. (2001). *Bilder werden Erlebise. Mitreisenden methoden zur aktiven Bildbetrachtung in Schule und Museum*. Mulheim an der Ruhr: Verlag an der Ruhr.
- Blažič, M. (2003). Učni mediji. V F. Strmčnik (ur.), *Didaktika* (str. 257–329). Novo mesto: Visokošolsko središče, Inštitut za raziskovalno in razvojno delo.
- Butina, M. (1997). *Prvine likovne prakse*. Ljubljana: Debora.
- Duh, M. (2004). *Vrednotenje kot didaktični problem pri likovni vzgoji*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

- Duh, M. (2013). Pronalaženje značenja u vizualnoj umjetnosti kao preznačavanja vlastitih govornih konstrukcija. V L. Zaninović Tanay, E. R Tanay (ur.), *Sretna djeca: dijete u različitosti izazova* (str. 33–48). Zagreb: Učilište za likovno obrazovanje, kreativnost i dizajn – Studio Tanay.
- Duh, M. (2014). Razvijanje likovne apreciacije s srednješolci. *Pedagoška obzorja*, 29 (1), 60–75.
- Duh, M. (2015). Muzejska pedagogika u funkciji razvijanja likovne apreciacije. *Revija za elementarno izobraževanje*, 8 (4), 87–101.
- Duh, M. in Bowen, A. (2014). The development of art appreciation abilities of pupils in primary school. *The New Educational Review*, 36 (2), 42–54.
- Duh, M., Čagran, B. in Huzjak, M. (2012). Quality and Quantity of Teaching Art Appreciation. *Croatian Journal of Education*, 14 (3), 625–655.
- Duh, M. in Kljajić, A. (2013). The level of art appreciation abilities of students in lower primary school grades. *Školski vjesnik*, 62 (2/3), 191–207.
- Duh M. in Herzog, J. (2015a). Promatranje razine uvažavanja umjetnosti učenika četvrtih razreda osnovne škole. V III. simpozij: A. *Temeljna metodička ishodišta odgajanja i poučavanja u likovnoj kulturi* (str. 1–12). Opatija: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Duh, M. in Herzog, J. (2015b). Monitoring the level of art appreciation of fourth-grade primary school students. V *Book of selected papers: researching paradigms of childhood and education* (str. 1–11). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Duh, M. in Matrić M. (2015). Creativity Among Gifted and Non-Gifted Students. *The New Educational Review*, 40 (2), 247–259.
- Duh, M. in Zupančič, T. (2013). Likovna apreciacija in metoda estetskoga transferja. *Revija za elementarno izobraževanje*, 6 (4), 71–86.
- Duh, M., Zupančič, T. in Čagran, B. (2014). Development of art appreciation in 11-14 year old students. *The International Journal of Art & Design Education*, 33 (2), 208–222.
- Epstein, A. S. in Trimis, E. (2002). *Supporting young artists. The development of the visual arts in young children*. Ypsilanti, MI: High/Scope Educational Research Foundation.
- Herzog, J. (2013). *Razvijanje didaktičnoga modela organizacije pedagoške prakse v prvem in drugem triletnju osnovne šole pri likovni vzgoji*. (Doktorska disertacija). Filozofska fakulteta: Maribor.
- Ishikawa, M. (2008). Perspectives in Learning of Art Appreciation: *The Symposium for Education in Art Appreciation and Museum Education. World Congress proceedings of 32nd InSEA World Congress and Research Conference*, (CD), Osaka, Japan.
- Ishizaki, K., Wang, K. in Parsons, M. (2008). Learning about Appreciation Skills: Case Study of Two Teenagers. *World Congress proceedings of 32nd InSEA World Congress and Research Conference*, (CD), Osaka, Japan.
- Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja I*. Rijeka: Hofbauer.
- Kraguljac, M. in Karlavaris, B. (1970). *Estetsko procenjivanje u osnovnoj školi*. Beograd: Umetnička akademija u Beogradu.
- Lamagna, C. Z. in Selim, S. T. (2005). *Heterogeneous students, impartial teaching and optimal allocation of teaching methods. General Economics and Teaching*. Pridobljeno s <http://129.3.20.41/eps/get/papers/0503/0503011.pdf>
- Leder, H., Belke, B., Oeberst, A. in Augustin, D. (2004). A model of aesthetic appreciation and aesthetic judgments. *British Journal of Psychology*, 95, 489–508.
- Littlejohn, S. W. in Foss, K. A. (2007). *Theories of Human Communication*. Belmont, CA: Thomson Learning Inc.
- Meyer, H. (2005). *Što je dobra nastava?* Zagreb: Erudita.
- Oreck, B. (2004). The artistic and professional development of teachers: A study of teachers' attitudes toward and use of the arts in teaching. *Journal of Teacher Education*, 55 (1), 55–69.
- Schutz, H. G. (2002). *Kunst und Analyse der Betrachtung. Entwicklung und Gegenwart der Kunstszereption zwischen Original und Medien*. Hohengehren: Schneider Verlag.

- Učni načrt. *Program srednja šola. Grafično oblikovanje*. (2006). Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. Pridobljeno s <http://www.cpi.si/srednje-strokovno-izobrazevanje.aspx>
- Uhlig, B. (2004). Kunstrezeption mit Kindern. V *Kunst+Unterricht* 288 (str. 4–13). Frankfurt: Friedrich Verlag GmbH.
- Zupančič, T. (2007) Methode des kunstpädagogischen Konzepts, V C. P. Buchkühle, J. Kettel in M. Ullaß (ur.) *Horizonte. Internationale Kunstpädagogik* (str. 175–93). Oberhausen: Atena Verlag.

